

KIRÁLY ISTVÁN

Levél Szabó Magdának

BUDAPEST, 1978. SZEPTEMBER 7.¹

Kedves Magda,

ne haragudj, hogy ily késve köszönöm meg a *Régimódi történetet*.² De csak most, egy kényszerpihenő alkalmából, az A-2 vírus jóvoltából volt módom elolvasni. Hálás vagyok ennek a betegségnek. Kirántott a *must*-olvasmányokból.³ Kedvemre olvasgathattam, nem munkából, csak úgy pihenésként. Elolvashattam így a Te könyvedet is. Úgy is mondhatnám: elolvashattam az utóbbi évek legjobb magyar regényét.

Csodálalak, mint „szakmabelit”. Így kellene művelődéstörténetet írni. Így kellene levelekből, naplókából, emlékezésekből rekonstruálni tudni a múltat. Bár úgy érzem: Nálad ez pusztán ironikus fogás – ez a dokumentumjelleg. Része a regény mondandójának. Egy oly világot mutatsz, melynek a hazugságok közt, az illúziók közt élés, az őszinteséghiány az egyik legnagyobb gyengéje. Kellenek itt a dokumentumok: az is irónia, az is kritika. A délibábok országával szemben egy más igényt jelez: szembesíti a tényekkel a jókais álmokat.

Lenyűgöző könyved sokrétűsége. Számtalan regényt sűrítettél be ebbe az egybe. Nem tematikailag, nem cselekménybelileg, hanem mondandóban. Talán azért is annyira megkavaró ez a „történet”, mert (némi szakmai nagyképűséggel szólva, de nem találok jobb kifejezést): számtalan „jelentéssíkja” van. Belső gazdagsága szinte végtelen.

A regény először is egy asszony regénye. Jablonczay Lenkéé. Anyának ily szép emlékművet keveset állítottak. Az anyaság „titka” érződik benne: minden anyaság a meg nem valósult élet megvalósulni akarása, egy oly önfeláldozás, melyben az ember lemond a személyes életéről, lemond önmagáról, pusztán azért, hogy a legszebből, az értelmesen leélhető emberi élet álmáról ne kelljen lemondania. Hátha megvalósul az majd a gyermekében.

Ugyanakkor a regény nemcsak *egy* asszony, de *az* asszony regénye. Az asszonysorsról, a lefojtottságról, az asszonyi kiszolgáltatottságról Kaffka Margit óta nem született ilyen könyv az irodalomunkban. A lényegét mutattad: csak másokon keresztül valósíthatja meg ő még mindig önmagát. Csak a művész kivétel. Jablonczay Lenke frigidisége az asszonysorsról oly sok mindent mond el.

De benne van a könyvben a dzsentrirégiénye is. A „kalmár-életelv” és a Jablonczay-féle életelv szembesítése nagyszerű ötlet. A dzsentriről így lesz hiteles a kép. Így lesz emberi. Hisz nemcsak valóságtól elszakadt donkizotizmus és nosztyferiség az ő életük, de egyben költészet. Úgy idejétmúlt, hogy mégis csillan benne valami szépség is. A „kanok” szobája a Kismes-

¹ MTA KIK Kt. Ms 2192/421. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta: Soltész Márton.

² SZABÓ Magda, *Régimódi történet*, Bp., Szépirodalmi, 1978. (Király Istvánnak a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteménye által őrzött könyvtárában 11876-as leltári szám alatt.)

³ Értsd: kényszerolvasmányokból.

ter utcában feledhetetlen. Az ember egyszerre érzi a vérbajt, parazitaságot és költészetet. A kis Jablonczay [Lenke]⁴ tánca kiváló szimbólum. Feledhetetlen. Rickl Mari világa tisztább, puritánabb, de abban a hasznosság a törvény. Egy „cél-racionális” világgal szemben ez a másik mégis „érték-racionális”, a taszításban is van így vonzása. Bukásra ítélt, de a jókais szívet valahogy mégis át kellene hozni belőle. Ily bírálóan s ily szeretettel kellene írni valahogy mindig a múltunkról. Jó, hogy példát adsz rá.

S a regény a magyar provincializmus regénye egyben. Nagyszerű, ahogy a történelem mozgásával szembesítődik mindig a Kismester utcai emberek világa. Látszik az élet két különböző szintje. Világossá válik, hogy a magyar *Buddenbrook* színhelye: Debrecen. Polgár és dzsentrí egyaránt bent élt itt valami végtelen időszerűtlenségben.

S nemcsak a magyar provincializmus van benne könyvedben, de a századvégnek, a „szekuritás korának” provincializmusa is. A szembesítés ennek érzékeltetésére is kiváló eszköz. A közelgő katasztrófát jelző történelmi események montázszerű felsorolása beszél, háttért ad. A *Jön a rozson át* olvasói nem tudták, hogy milyen világban is éltek. Éreztetni tudod: döbbenetesen gyanútlanok voltak.

De – s ez kapott meg mégis leginkább – mégsem valamiféle „leleplező” regény a *Régimódi történet*. Az olvasó végül nem fölényt érez, de szomorú gyanút: hátha ilyen végső soron az emberi élet? Hátha ez a „régimódi történet” nagyon is mai? Hátha ilyen illúziókban élők, provinciálisan látók, gyanútlanok vagyunk mindannyian, s ott élünk valahol saját Kismester utcánkban, olvasva a magunk *Jön a rozson át*-ját, s egyszer majd belőlünk is ki kell hogy szakadjon a szó: a végzet ellen semmit sem tehetek? Innen tekintve: az élőhalottak furcsa panoptikuma egyszerre mítosz lesz, hősei ott élnek valahol a végzet árnyékában. De olyan jó, hogy feloldja végül is ezt a tragédiasejtést mégis az irónia. (Remekül értesz hozzá, hogyan kell bekeverni azt halkán, finoman.) S megmarad a regény: talán mégis csupán „régimódi történet” mindez, s más is lehet az emberi élet, nem pusztán korán sötétedés, hamar eljövő élőhalottság, groteszk tragédia? Vagy talán a kettő együtt beszél, együtt a tragédia és az irónia, a *Jön a rozson át*-nak ez a különös mitológiája? S valami olyan marad hátra: hátha csak így viselhető el az emberi élet, játékkal, okos, elnéző, ironikus, megértő fölényvel, egy kis mosollyal fölébe lendülve a Kismester utcai tragédiáknak? Úgy, ahogy Te teszed.

Nagyszerű regényt írtál, Magda. Köszönet érte.

Budapest, 1978. szept. 7.

A régi szeretettel:

Király István

⁴ Az eredeti szövegben itt – tévesen – az „Éva” keresztnév szerepel.